

Recensies

ALGEMEEN

K. van Berkel, H. Boels, W. R. H. Koops.ed., *Nederland en het Noorden. Opstellen aangeboden aan prof. dr. M. G. Buist ter gelegenheid van zijn afscheid als hoogleraar in de moderne geschiedenis van financiën en bestuur en in de contemporaine geschiedenis aan de Rijksuniversiteit te Groningen* (Groninger historische reeks VIII; Assen-Maastricht: Van Gorcum, 1991, xiv + 306 blz., f47,50, ISBN 90 232 2620 8).

Deze afscheidsbundel voor de Groningse hoogleraar M. G. Buist vertoont een wat tweeslachtig karakter. Afgezien van de drie bijdragen die hemzelf betreffen, een door W. R. H. Koops geschreven biografische schets, Buists afscheidscollage en zijn bibliografie, was het de bedoeling van de samenstellers een aantal studies te presenteren die zoals ze het zelf bescheiden noemen, een terreinverkenning vormen van een studiegebied met een veelomvattende thematiek. Het betreft de vraag naar de rol en plaats van het Noorden in de groei naar de Nederlandse nationale eenheid. Die natievorming kreeg vooral in de negentiende eeuw haar beslag maar het proces verliep ongelijkmatig. Lokale en regionale tradities en zelfopvattingen hielden soms lang stand en niet alleen in het Noorden. Het gaat dus in feite om de vraag naar het eigene en het nationale in de groei van het Nederlandse zelfbewustzijn. Dat was ook het onderwerp van een symposium dat ter gelegenheid van het afscheid van Buist onder de titel 'Nederland en het Noorden' werd georganiseerd, een titel die vervolgens de hele bundel heeft meegekregen. Juist daarin komt het tweeslachtige van deze publikatie naar voren. Ze bevat namelijk niet alleen de teksten van de voordrachten die A. Th. van Deursen, P. Th. F. M. Boekholt, J. J. Huizinga, P. Kooij en H. Wedman op dat symposium hebben gehouden, maar de samenstellers hebben ze aangevuld met studies van vrienden, collegae en leerlingen van Buist en daarvan is het merendeel niet van de eerder genoemde thematiek uitgegaan.

De bundel als geheel is een fraaie uitgave met stuk voor stuk lezenswaardige studies die chronologisch de moderne en contemporaine geschiedenis bestrijken. Van de symposiumteksten gaat die van Van Deursen met de vraag 'Is er in de zeventiende eeuw al sprake geweest van een eigen noordelijk geluid in de Republiek?' het meest expliciet in op de thematiek. Eigenlijk niet, vindt hij, tenzij het opkomen voor het militair-strategische belang van het gezamenlijke Noorden. Onder de titel 'Eén natie, één taal' onderzoekt Boekholt de taalpolitiek van de Bataafse Republiek. Met de invoering van Weiland's spraakkunst en de spelling-Siegenbeek in het lager onderwijs begon het standaard-Nederlands aan zijn opmars naast en op den duur ten koste van de dialecten. Huizinga moet de vraag of de noordelijke afgevaardigden in de Tweede Kamer in de periode 1849-1918 evolueerden van regionale tot nationale belangenbehartigers ontkennend beantwoorden; de landelijke politiek stond altijd voorop. Kooij en Wedman nemen respectievelijk de economische en sociale aspecten van het thema voor hun rekening, maar ze beperken zich tot onderwerpen uit de negentiende eeuw. De eerste gaat onder meer in op de algemene betekenis van het Noorden voor de nationale economie. In dat opzicht vervulde eerst de turfwinning en vervolgens de landbouw een leidende rol. De noordelijke industrie heeft die trekpaardfunctie niet van de landbouw kunnen overnemen. Wedman concentreert zich op de sociale onrust op het Groningse platteland eind negentiende eeuw en adstrueert zijn eerder geopperde stelling (*TSG*, 1989) dat de gangbare zuilsgebonden bestudering van deze opstandigheid als onderdeel van de socialistische arbeidersbeweging hier geen bevredigende resultaten

kan opleveren. Na dit alles vraagt de lezer zich wel af waarin dan het typisch eigene van het Noorden gezocht moet worden. Hadden beoefenaars van de mentaliteitsgeschiedenis, de *psychologie collective* en de historische antropologie misschien meer licht kunnen verschaffen?

Van de overige studies komen die van O. Vries over de zestiende-eeuwse financiële ambtenaar Gerrit van Loo en die van H. Boels over de strijd tussen federalisten en unitarissen over het Reglement voor de Nationale Vergadering van 1795/1796 het dichtst bij het thema van het symposium. De andere bijdragen staan op zichzelf. E. H. Waterbolk en J. Kingma dragen studies bij over de geschiedschrijvers Everhard van Reyd en Ubbo Emmius. H. Gras gaat in discussie met H. van den Eerenbeemt over de motieven achter de veranderingen in de Drentse armenzorg en A. H. Huussen behandelt een verwant onderwerp, de Maatschappij van Weldadigheid. In verband met de achteruitgang van het veenderijbedrijf onderzoekt M. A. W. Gerding de invloed van de turfaccijns, 1834-1864. Twee artikelen zijn gewijd aan vader en zoon Huizinga. K. van Berkel beschrijft hoe de Groningse hoogleraar in de fysiologie Dirk Huizinga zich ook verdienstelijk maakte als redacteur van het populair-wetenschappelijke weekblad *Isis*, 1872-1875, dat het nieuwe darwinistische wereldbeeld in bredere kring bekend maakte. De voorgeschiedenis van de Groningse hoogleraarsbenoeming van Dirks beroemde zoon Johan wordt door W. E. Krul uit de doeken gedaan. Hij laat zien dat niet alleen persoonlijke invloeden maar ook wetenschappelijke verschillen van inzicht een rol bij de benoeming hebben gespeeld. Buist heeft zelf met de tekst van zijn afscheidscollege de laatste bijdrage aan de bundel geleverd. Hij toont aan hoe de Groningse letterenfaculteit die nog jaren na de tweede wereldoorlog met een chronisch tekort aan studenten kampte, nieuw leven kreeg toegevoerd door na veel tegenspartelen haar deuren te openen voor mo-studenten. Dat hij daar zelf een actieve rol in heeft gespeeld wist de lezer al uit de biografische schets.

N. A. Bootsma

L. J. Engels, e. a., ed., *Bibliotheek, wetenschap en cultuur. Opstellen aangeboden aan mr. W. R. H. Koops bij zijn afscheid als bibliothecaris der Rijksuniversiteit te Groningen* (Groningen: Universiteitsbibliotheek, 1990, 613 blz., ISBN 90 367 0209 7).

Een kwart eeuw bibliothecarisschap aan een grote universiteit is een fraai afscheidsgeschenk waard. De bundel die W. R. H. Koops is aangeboden is zeer fraai. De 42 artikelen zijn verdeeld over drie onderdelen: 'wetenschappelijke bibliotheken en informatievoorziening', 'cultureel erfgoed in bibliotheekcollecties' en 'boek, wetenschap en cultuur in Groningen'. In het derde deel treft men vooral onderwerpen rakend aan de opbouw van de Groningse universitaire boekerij. Boekproductie, boekverzamelaars, collectievorming en bibliotheekbouw komen aan bod en benadrukken hoe complex de totstandkoming van de huidige collectie is. Het tweede deel belicht (ook) hoe bijzonder individuele elementen binnen die collectie kunnen zijn. Over een moderne druk valt na formele catalogisering misschien niet veel meer op te merken, de oudere boeken hebben zoveel individuele bijzonderheden dat zij elk een verhandeling waard zijn. Een exemplaar van de eerste editie van de werken van Abelard levert in ieder geval een drukgeschiedenis van 24 pagina's op.

Hoe boeiend deze toelichtingen op het stapvoetse verleden van het bibliotheekwezen ook zijn, de (minder toegankelijke) bijdragen in het eerste deel over de stormachtige ontwikkelingen in de moderne bibliotheek geven een breder geschiedbeeld. Er blijkt sprake te zijn van een wereldwijde 'informatie-explosie': er zijn in de laatste vijftien jaar meer publikaties verschenen